

HELYTÖRTÉNET

A Nővér.

/Elisabeth Foerster-Nietzsche életműve./

A segítő testvéri szeretetnek kevés szebb példája akad, mint az az élethosszig tartó sorsközösség, alázatos eszme- és ember-szolgálat, ami Nietzsche Erzsébetet fivéréhez: Nietzsche Frigyeshez, a filozófushoz fűzte. Pedig nem könnyű feladat volt ez. A beteglelki fivér minden társat-barátot elmarat maga mellől, s tartósan nemhogy szeretni, de még elviselni sem tudott senkit. Csak a nővére tartott ki mellette. Fogta a kezét, ápolta súlyos betegségében, vezette a háztartását, katalogizálta kéziratait és a könyveihez indexet, tartalomjegyzéket írt. Végül a halálban is ^{a szemeit} ő fogta le a Nagy Magányos ^{mag, árnyat utolsó estheto' nava} ~~elírását, elhomályosult szemét.~~, a nővér neve volt: „Elisabeth”.

Erzsébet két esztendővel Frigyes bátyja után, 1846-ban született. Mikor atyjuk, aki ^{erővel} ~~prot.~~ lelkes volt, meghalt, a fiú 5, s a húga 3 esztendőse volt. Egymás mellett, egymást ^{rokkant} ~~szerejve~~ nőttek az elárult ^{fiatal édesanyján} paplakban, ^{édesanyjuk felügyelete alatt.} Erzsébet ^{kedvvel fogva} ~~valóság~~ bálványozta fivérét, akiben ^{atyja családja} ~~Nietzsche~~ fanyar keménysége, érzelmi szigorúsága ^{mag} hamarosan ^{szület} mutatkozott. Erzsébet bátyjának minden szavát megjegyzi, minden írását elteszi. „Frigyes ezt mondta, Frigyes ezt gondolja” - ez a szavajárása. E rajongás ^{a bátyja} ~~később~~ még fokozódik a fiatal tudós szédítő pályafutásának hatása alatt. Még nem is doktorált, még nincs is 25 éves, és máris nyilvános rendes egyetemi tanárnak hívják Bazelbe. Székfoglaló művét - amelyet Homéros egyéniségéről írt - nővérének dedikálja, így: „Drága és egyetlen Erzsébet nővéremnek, aki szorgalmas segítőm és munkatársam volt a klasszika filológia tarlóin.” Erzsébet segítése ebben az esetben azt jelentette, hogy ő készítette a tárgymutatót és a tartalomjegyzéket.

A Nietzsche sorsára oly döntő hatást ^{szület} ~~tett~~ Wagner Richárdal már Lipcsében, az egyetemi évek alatt, kezdődött ~~el~~ az ismeretség. Mikor a fiatal professzor tanszéke elfoglalására Bazelbe indul, megszakítja útját, hogy Karlsruheban egy Mesterdalnok-előadást meghallgasson. Azután kint találja Svájcban Wagnert is, aki Cosimával és a kis Siegfrieddel Lucern mellett rejtőzött el. Erzsébet otthon bámulva olvassa fivére leveleit, amelyekből kiérzi a két géniusz barátságának jelentőségét, de egyuttal tragikus végét is. Csakhamar rábirja anyját: költözzenek ők is Svájcba. Erzsébet végleg kint is marad fivére mellett, akit súlyos főfájások, szembetegség kínoz. Ő ápolja Frigyeset. A testvérpárt Wagnerékhez a legmelegebb barátságot fűzi, melyben Cosima és Erzsébet meleg szeretet és megbecsülése egymás iránt a férfiak szakitását is túlélte. De még nem tartunk itt, még csak 1872-öt írunk, amikor ~~is~~ ^{megjelenik} Nietzsche első önálló filozófiai műve: A tragédia születéséről. Ebben a wagneri zenedrámát a legkiteljesedettebb, legátfogóbb művészi alkotásnak nevezi és eredetében a görög tragédiára vezeti vissza. Egyáltalában: ő ekkor Wagner személyében látta megtestesülve az Alkotó Egyéniséget, a Zsenit, akit ő a társadalomra gyakorolt emelő, nevelő hatásánál fogva ^{az emberek feljött, egymás között} éppen a lehető legnagyobbra értékelt. Wagner alkotó korszaka zenithjén áll, ekkor épül Bayreuth közadakozásból és Erzsébet, a hű Erzsébet, minden megtakarított pénzecskéjét erre a célra

• Ennek kösön helyét, h. a 17 éves ^{titok} első háznyitogatás a fát adó
Taint vanul: a Fatum is történelmi. „Barabradics és Fatum”
„A Fene Gyege” e ^{húrom} munkárból, h. a történelmi maradt, ^{h. a történelmi maradt}
bizonyítja, h. a ^{h. a történelmi maradt} ^{h. a történelmi maradt}

adja. Pedig úgy vágyott egy olaszországi utra, arra gyűjtött és ez most elmarad. Pi-
henő és megállás nélkül vezet fivére háztartását, sőt később még Wagnerékét is,
Bayreuthban.

Erzsébet szerepe a fivére mellett most már mind nehezebbé válik. Nietzschét alig
pár évvel a bázeli tanszék elfoglalása után olyan idegbaj támadja meg, hogy 1879-ben
~~meg~~ a katedrájáról is kénytelen lemondani. Azóta élete a folytonos szenvedések lánco-
lata, amit csak utazások szakítanak meg. Engadin, Velence, Riviera- a helyek változnak,
a szenvedés nem. Most már senkit se tűr maga mellett. Erzsébethez is csak a levelei
jutnak el, de azok tele vannak ragaszkodással: "Mindenkor a legnagyobb hálával gondo-
lok rád!..." *- így meri*

Erzsébet pedig, minthogy most Frigyesen segíteni úgy sem tud, negyven egynéhány éves
korában végre magára gondol és férjhez megy Bernhard Foersterhez, egy Paraguayban mű-
ködő német orvoshoz. Nietzsche kétségbeesve veszi tudomásul nővére távozását, szeretne
tiltakozni, de nem lehet, ^{nem is tud már.} Röviddel ezután, 1889-ben, teljes idegösszeroppanás éri, el-
méje elborul. A nővéréhez Paraguayba írott leveleit így írja alá: "A Keresztrefeszített."

Erzsébet a levelekből borzadva látja a tragédiát, de haza ~~most már~~ nem mehet: az
ura betegsége és halála egy egész kis német település ^{a Nueva Germania} sorsát, az ő vállaira háritotta.
~~a ő helyét áll...~~ Amikor végre mégis menni tud- legalább látogatába, egy rövid időre
Nietzschét reménytelen állapotban találja. ^{anyjal ofot esat on aija karpist utana} ~~Megy~~ ^{is dél Francia országot} újra Paraguayba, hogy mindenét el-
adja, ^{nots} ügyeit rendezze, s végleg hazatérhessen, - betegápolónak. ^{anyja halála után} (1893-tól 1900-ig, elő-
ször Naumburgban, majd Weimarban, ő ápolja a ~~szé~~ tehetetlen ronccsá vált Nietzschét,
egészen annak 1900 évi augusztus 25.-én bekövetkezett haláláig.

Ezekben az években a súlyos ápolói tevékenységen kívül, még egy munka foglalja
le Erzsébetet: összegyűjteni a fivére írásait, megmenteni minden sorát, az utókor szá-
mára. Már gyermekkorában is eltette fivérének minden kis cédulányi írását, most pedig
végig utazza Svájcot, Olasz- ~~is dél Francia országot~~ Németországot, hogy végigkutassa Nietzschének régi
lakhelyeit, s ott helyben ^a régi ládáit, ^{is} szekrényeit. Valósággal vadászik a kéziratokra.
^{veleiket} Kis pénzéből sorra megvásárolja ezeket, illetve, ha lehet, vissza is kéri, ^{az arányait} pl. a le-
veleket. A kincsekkel azután visszatér Weimarba s miután minden sort gondosan átolvasott,
lemásolt, ~~eltette~~ és leltározta ezeket az írásokat. Mindezt nem könnyű munka volt, hiszen
akitől az írások származtak: félig vak és félig /vagy talán nem is félig/ ^{örült.} ~~volt.~~

Ennek az önfeláldozó asszonyi munkának köszöni a világ az 1888 után megjelent
Nietzsche-köteteket: A hatalomra törő akaratot és az Értékek átértékelését. Utóbbi
szánta Nietzsche az élete főművének s több kötetnyi kéziratot hagyott hozzá hátra.
Hattyudala egy önéletrész: az Ecce homo lett volna, de ez a szellemi elborulásnak min-
den nyomát annyira magán viselte, hogy a sajtó alá rendezéssel szegény Erzsébet csak
sokkal később, 1910-re, tudott elkészülni. Ennek a könyvnek- Nietzsche akarata szerint-
az Értékek átértékeléséhez bevezetőül kellett volna szolgálni.

Erzsébet kiadói munkásságát, a bátyja irodalmi hagyatéka körül, a következőkben
foglalhatjuk össze. Először is Nietzsche összes műveinek kritikai kiadása, amelyből
az első rész- nyolc kötetben- 1895-ben Lipcsében jelent meg, a második rész pedig-
hét kötetben- 1896-1904-ig ^{megjant.}

*Itt művel kiadását 30.000 márká letette kezébe - is ő vállalta
magához, hogy így a kiadóval beteg nővére lehet ő tárgyalhasson.*

Kiadta továbbá három kötetben Nietzsche irodalmi és tudományos levelezését /Berlin 1900-1905/, majd külön az anyjához és hozzá- Erzsébethez- írott leveleit is /1909/.

Erzsébetnek a fivérével kapcsolatos önálló művei: Friedrich Nietzsche, két kötetben, 1895-96-ból, amelyben az embert, az egyéniséget jellemzi és Das Leben Fr. Nietzsche's szintén két kötetben /1902-1904/, amelyben fivére életét írja meg.

Mégis Erzsébetnek a legfőbb munkája, a Nietzschével kapcsolatos életműve, a weimari Nietzsche Archivum volt, ahová mindent egybehordott, ami csak a szerencsétlen, de oly kiváló fivérére vonatkozott. *a kiváló neveléssel tudományosan nem lehetett*

Szegény Erzsébet egyszer az élete utolsó éveiben - 89 éves korában, 1935-ben halt meg - ~~a ez a nyilatkozata 85 esztendő~~ *85 esztendő* korából való azt mondotta, amikor a Nietzsche Archivum jelentőségéről ~~folyt a szó:~~ *szó:* "Ezért a munkámért ~~csak mosolyogtak rajtam~~ *csak* azt mondták, hogy a titánt a fivérem munkájában és életében ~~és~~ *is* úgy sem értettem meg... De ki értette akkor? Hiszen én két egyetemnek is /Bázel, Lipcse/ felkínáltam ~~akkor~~ *akkor* a teljes irodalmi hagyatékát és egyiknek se kellett!... Jól van, teljesen őt én sem értettem, de én azért tisztán éreztem, hogy ő ki volt."

Ha Erzsébet nem érezte volna meg a fivére jelentőségét, *akkor* ma jóval kevesebbet tudnánk erről a bölcselőről, akinek a legelevenebb, a legmaibb jelenre *a nem is nevelés* minden más filozófusnál nagyobb, alakítóbb hatása volt.

*# fel is dolgoztatótt. Ennek a munkájával pliszmer
szint a lipcsei egyetem elismerté Forster Nietzsche
sőt tiszteletbeli doktorvá fogadta*

